Inkomsten kunstenaars

Veel kunstenaars hebben het financieel lastig. Helpt een tentoonstelling in een groot museum? Niet echt, blijkt uit een rondgang. „Ik moest geld van mijn moeder lenen om de huur te betalen, het museum betaalde geen cent."

Kunstenaars: musea zijn soms krenterig

Door **Lucette ter Borg**

Eindelijk vertoef je als kunstenaar dan in de zevende hemel. Je krijgt een solotentoonstelling in een Nederlands museum - het resultaat van jarenlange arbeid in je atelier en daarbuiten. Het overkomt jaarlijks maar enkele tientallen van de ruim 30.000 beeldende kunstenaars die Nederland telt. Maar als het lukt, lijkt je missie geslaagd. Succes - althans in de ogen van de buitenwereld.

„Wow dude", zeiden collega's van beeldend kunstenaar Rob Voerman (1966), toen ze in 2010 diens reusachtige, lovend besproken solo in het Cobra Museum in Amstelveen zagen. „Jij loopt wel even binnen zeg." Ook kunstenaar/filmmaker Jeroen Eisinga (1966) kreeg iets dergelijks te horen toen hij in 2012 een opmerkelijk overzicht in het Stedelijk Museum in Schiedam had. Meer dan twintig interviews gaf hij. Er werden televisie-items gemaakt, hij kwam in *De Wereld Draait Door*, zijn film *Springtime (2010-2011)*, waarin hij zijn eigen leven op het spel zet door zich te laten bedekken door 150.000 steekgrage bijen, werd algemeen bestempeld als meesterwerk.

Toch herinnert Voerman zich het jaar van zijn solo in het Cobra Museum als het jaar dat hij „bijna failliet" ging. Eisinga weet nog hoe hij tussen de interviews en televisieopnames voor zijn expositie in 2012 in Schiedam door brieven kreeg van zijn huisbaas: we gaan je huis ontruimen want je hebt drie maanden huurachterstand. Eisinga: „Ik moest geld van mijn moeder lenen om de huur te betalen. Het museum betaalde geen cent voor het half jaar dat ik met mijn tentoonstelling bezig was. Ik kreeg een reiskostenvergoeding. Geld voor een aankoop hadden ze niet." De bijenfilm die 60.000 euro kostte om te produceren, werd uiteindelijk voor 36.000 euro verkocht aan Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. Eisinga: „Daar was ik superblij mee, want daarmee kon ik net mijn schulden afbetalen."

Een tentoonstelling in Nederland mag er dus van buiten nog zo succesvol uitzien, financieel lijkt het weinig op te leveren. Tegen de achtergrond van bezuinigingen en de roep om 'de ondernemende kunstenaar' is de houding van Nederlandse musea belangrijk. Hoe honoreren zij kunstenaars voor het soms maandenlange werk aan een tentoonstelling? Welke regels hanteren zij? En welke onderhandelingspositie heeft een kunstenaar?

Ik sprak met negen Nederlandse kunstenaars. Geen beginners, maar flink aan de weg timmerende kunstenaars als Eisinga en Voerman, Navid Nuur, Jacco Olivier, Dick Verdult, Guido van der Werve, Maartje Korstanje, Jerome Symons en Anne Wenzel. Allemaal delen ze het gevoel van Navid Nuur (1976), net onderscheiden met de prestigieuze Art Basel Hong Kong Discovery Prize: „Ik voel me als een vliegtuig in de lucht dat iedere keer net voordat het neerstort wordt volgetankt."

De antwoorden van kunstenaars kwamen aanvankelijk aarzelend. „Er bestaat veel schaamte bij collega's", zegt beeldhouwster Anne Wenzel (1972). „Geld is een taboe." Wenzel heeft onlangs haar huishoudboekje op Facebook gezet. „De teller voor mijn bejubelde tentoonstelling in TENT in Rotterdam staat nu op min tweeduizend euro. Ik moet eigenlijk een bijbaantje nemen om deze tentoonstelling te kunnen betalen."

„Musea hebben de macht", zegt Eisinga. „Als je als kunstenaar klaagt over vergoedingen, word je al snel als querulant gezien en vragen ze je niet meer."

De regels voor museumhonorering zijn niet eenvormig of transparant. Iedereen doet wat hem goeddunkt. Of, zoals Hedwig Saam, directeur van Museum Arnhem, het uitdrukt: „Het is een beetje wildwest."

6 manieren van belonen

Grofweg bestaan er zes manieren waarop een museum een kunstenaar bij zijn tentoonstelling kan steunen. Musea vergoeden soms (1) reiskosten of geven (2) een dagvergoeding. Soms betalen ze de productiekosten van een nieuw werk (3) of kopen (4) ze een werk. Dan zijn er de zogenoemde 'hang- en stagelden' (5) en tenslotte kan een museum (6) een honorarium voor op- en afbouw geven.

Hang- en stagelden zijn in Nederland nonexistent. Dit in tegenstelling tot landen als Zweden en Canada, waar bij wet is geregeld dat kunstenaars gedurende de looptijd van de tentoonstelling een minimumsalaris krijgen.

De kleinste bijdrage van een museum behelst reiskosten en een *pro diem* - een dagvergoeding. Grote musea als het Bonnefanten, Boijmans Van Beuningen, het Groninger Museum en het Stedelijk Museum in Amsterdam hanteren een vergoeding voor kunstenaars van tussen de 50 en de 80 euro, naast een hotel. „Wij doen niet aan kamperen", zegt Sue-an van der Zijpp, conservator van het Groninger Museum.

Toch is ook zo'n dagvergoeding geen uitgemaakte zaak. In het Haagse GEM kreeg Jacco Olivier (1972) voor zijn huidige solo alleen reiskosten vergoed. „Daar moest ik al blij mee zijn, zeiden ze, want geen enkel museum in Nederland betaalde meer." Dick Verdult (1954) kreeg voor de kolossale totaalinstallatie die hij in 2011 in het Van Abbemuseum in Eindhoven ontwierp, „geen enkele dagvergoeding". Voor de elf maanden die hij aan de tentoonstelling werkte, was er evenmin honorarium.

> Voor alles is geld, maar niet voor mij
> **kunstenaar Anne Wenzel**

„2011", zegt Verdult, „was mijn armste jaar ooit." Hij produceerde niet alleen nieuw werk voor zijn acht zalen omvattende solo in Eindhoven, maar ontwikkelde het hele inhoudelijke concept. „Gaandeweg de voorbereiding bleek dat het Van Abbe de productie niet gedekt kreeg. Het gat moest gevuld worden door een zak met geld van het Mondriaan, die ik persoonlijk moest aanvragen. Het museum kocht na afloop een werkstuk aan."

Een grote solo in een Nederlands museum wil echter niet zeggen dat een instelling automatisch aankoopt. Rob Voerman produceerde op verzoek van het Cobra Museum nieuw werk: de architectonische constructie *Cinema (2010)*. *Cinema* werd niet gekocht, omdat het Cobra Museum de aankoop van eigentijdse kunst niet in zijn beleidsmissie heeft staan. Hoe uitbundig *Cinema* ook in de buitenwereld werd geprezen, het werk ging na afloop van de tentoonstelling retour naar Voermans opslag. „Ik heb zojuist een deel ervan naar de vuilstort gereden", zegt hij. „Ik kan de opslagkosten niet meer betalen."

In het Bonnefanten in Maastricht kan directeur Stijn Huijts zich niet herinneren dat hij een grote solo organiseerde en niets aankocht. „Dat doen we bijna altijd. Je haalt een kunstenaar toch niet alleen voor de show binnen?"

Geen salaris

De grootste frustratie onder de kunstenaars is het ontbreken van honoraria. Anne Wenzel: „In september wil het museum Arnhem een tentoonstelling met mij. Daarvoor ben ik meerdere dagen aan het werk. Voor alles is geld, maar niet voor mij. Ik sta met nul euro op de begroting." Jacco Olivier, die via zijn galeriehouders in Londen (Victoria Miro) en New York (Marianne Boesky) regelmatig in het buitenland tentoonstelt, zegt: „Ik ben in het GEM vijf dagen bezig geweest om in te richten. Iedereen vindt het hier normaal dat ik niets betaald krijg. " Verdult, die net een tentoonstelling in Mexico achter de rug heeft: „Anders dan bij buitenlandse musea leeft bij sommige Nederlandse musea het idee dat kunstenaars deugnieten zijn die niet betaald hoeven te worden."

Musea stellen dat kunstenaars al veel krijgen met een solo: een serieus podium, een verbetering van hun cv en, daarmee samenhangend, een stijging van de waarde van hun kunst. „De solo's die wij bij Boijmans maken", zegt directeur Sjarel Ex, „fungeren als trampolines voor de kunstenaar. Bovendien helpen wij de kunstenaar met financieren van materiaal en maakkosten, we kopen zeer regelmatig uit exposities aan en organiseren soms - zoals bij de grote solo van Marijke van Warmerdam in 2012 - buitenlandse venues. Als je dat verdisconteert, dan spreek je niet over een honorarium van 2.000 euro maar een jaarlijks in de hedendaagse kunst geïnvesteerd bedrag van zes nullen."

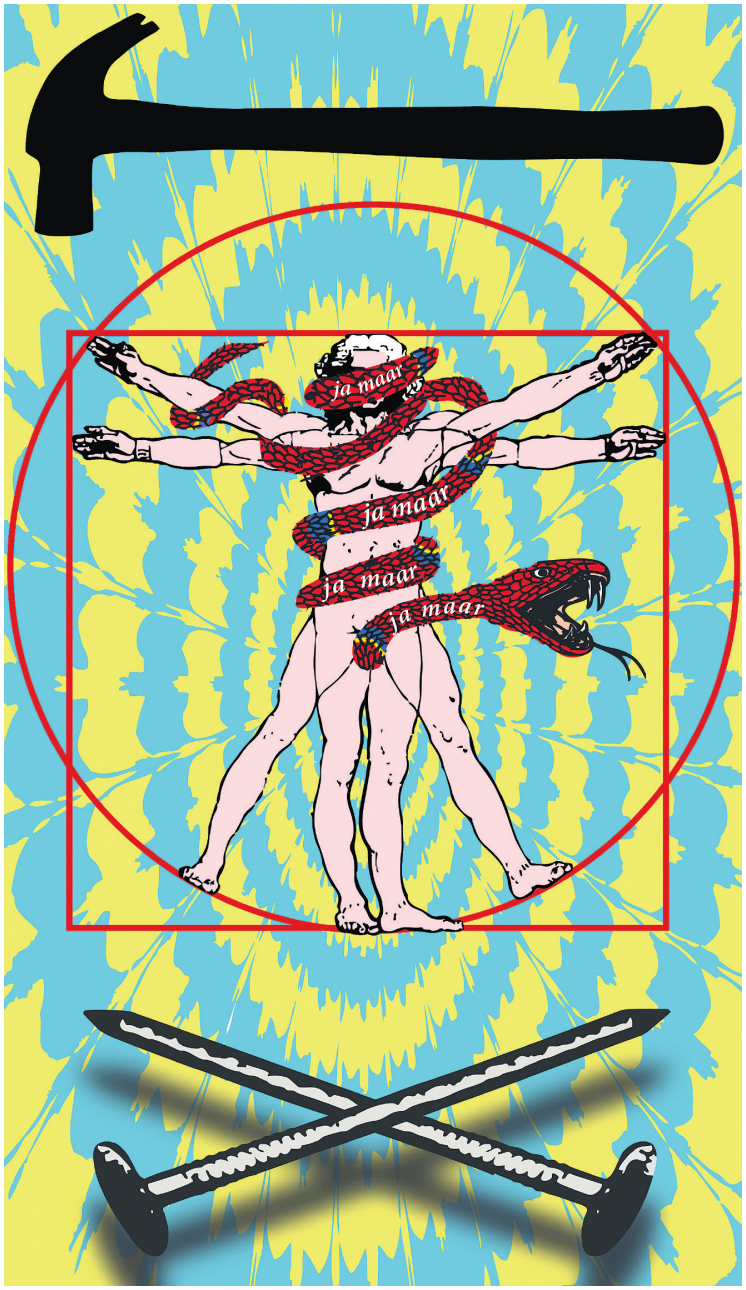

ILLUSTRATIE DICK VERDULT

Het Stedelijk Museum in Schiedam betaalt „niet automatisch" vergoedingen. Maar conservator Wilma Sütö weet ook niet „of dit per se moet". „Kunstenaars zijn zelfstandige ondernemers en door tentoon te stellen investeren ze in hun professionaliteit. Daar hoort bij dat ze zelf hun huishoudboekje op orde hebben."

Het Stedelijk Museum in Amsterdam en het Bonnefanten betalen soms een honorarium - als een kunstenaar de hele enscenering van de tentoonstelling bedenkt en uitvoert, zoals Aernout Mik in 2013 in het Stedelijk deed of Navid Nuur in Maastricht. De gedachte dat kunstenaars blij moeten zijn dat ze in een professioneel museum tentoonstellen, is „achterhaald", vindt directeur Birgit Donker van het Mondriaan Fonds. „Wij verlangen van kunstenaars dat ze zelfstandige ondernemers zijn, en dan zouden we ze niet betalen voor hun werk? Het is crisis en musea hebben het niet breed, maar ze krijgen toch inkomsten via diezelfde tentoonstellingen binnen?"

Conservator Bart Rutten van het Stedelijk Museum in Amsterdam zegt: „De traditie van niet-betalen is gewoon heel ouderwets."

Het Groninger Museum hanteert een regeling die je voorbeeldig kan noemen. Met een 'stipendiumregeling' worden periodiek een paar kunstenaars geselecteerd die minimaal twee jaar, maar vaker langer, jaarlijks 20.000 euro van het museum ontvangen, uitmondend in een solo-expositie. Van der Zijpp: „Het is een gok, want in het begin is er nog geen werk. Maar die gok nemen we graag." De komende jaren behoort onder anderen Maartje Korstanje tot de geluksvogels. Van der Zijpp: 'Deze manier van verzamelen biedt diepgang en context, want we volgen de ontwikkeling van een kunstenaar. Daarnaast krijgt de kunstenaar het gevoel dat iemand vertrouwen in hem heeft, en - heel belangrijk: financiële rust." (Zie ook kader).

Het Mondriaan Fonds heeft in het jongste beleidsplan voor het eerst de eis opgenomen dat musea in de toekomst „een reëel honorarium aan kunstenaars moeten betalen". „Dat besef moet serieus bij musea gaan dagen", vindt directeur Birgit Donker. Zij vindt dat musea en kunstenaars daarvoor met elkaar om de tafel moeten, „net als in Denemarken, waar nu onlangs ook een honorariumregeling is getroffen". Maar wat is reëel en hoe zo'n honorarium te betalen? Kunstenaar Jeroen Eisinga: „In de periode dat mijn solo in Schiedam was, kwamen er 20.000 bezoekers. Waarom kan een museum daar geen verdeelsleutel op loslaten - zodat de kunstenaar een percentage van een entreekaartje van 10 euro krijgt?"

> Musea moeten kunstenaars betalen
> **Birgit Donker, Mondriaan Fonds**